

ESTRAT CRÍTIC

Revista d'Arqueologia

Número 4, 2010

Col·lectiu Estrat Jove

UAB

Universitat Autònoma
de Barcelona

GARCÍA SANJUÁN, L. (2005).
**Introducción al Reconocimiento y
Análisis Arqueológico del
Territorio.**

Barcelona: Ariel, 353 pp. [ISBN: 84-344-6719-4]

David Garcia

Llicenciat en Història a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Estudiant del Màster d'Arqueologia Prehistòrica a la UAB.

davit83@hotmail.com

Rebut: 10 març 2010; Acceptat: 25 març 2010

Les anàlisis de la superfície terrestre com a part de l'estudi arqueològic tant com a fase prèvia a l'excavació o independentment d'aquesta, ha estat un dels àmbits de l'activitat arqueològica que més desenvolupament ha adquirit en les últimes dècades. Tal i com indica l'autor del llibre, aquest augment d'importància ve donat per diversos factors, per una banda tenim el salt epistemològic i metodològic provocat per l'arqueologia processual, corrent que va concedir una renovada importància a la prospecció no només per identificar jaciments sinó també per analitzar el territori en conjunt amb la intenció d'entendre les dinàmiques socials passades. Per l'altre banda tenim la creació dels inventaris de jaciments arqueològics i el desenvolupament de l'arqueologia preventiva, tant per gestionar millor el patrimoni com per evitar que les obres públiques destrueixin jaciments arqueològics com a mínim sense poder documentar-los.

Com el seu autor indica, el llibre en qüestió és un assaig de síntesi per a estudiants d'arqueologia fet de tal manera que pugui servir com a manual sobre prospecció arqueològica i estudi del territori. La

realització d'aquest llibre ve motivada per la falta d'obres de síntesi sobre la matèria, per la necessitat d'abordar la prospecció des d'una perspectiva multidisciplinària integrant conceptes i tècniques d'altres disciplines com la geologia, la Cartografia, l'Antropologia entre d'altres i per la importància que ha adquirit en els últims anys el reconeixement i anàlisi del territori dins de l'arqueologia. Com l'autor molt bé diu, en els pròxims anys, pràcticament tots els professionals de l'arqueologia sigui en l'àmbit de la recerca acadèmica o en la gestió i protecció del patrimoni, hauran de tractar tard o d'hora aquest tipus d'estudis.

El llibre es divideix en 12 capítols temàtics on s'aborden diversos aspectes seguint unes pautes més o menys generals, una introducció a la temàtica, un desenvolupament (sovint amb diversos exemples) finalitzant sempre amb bibliografia sobre la qüestió, bàsica i avançada. Aquests capítols vénen agrupats en les tres parts en què es divideix el llibre. La primera part és una introducció general a la disciplina arqueològica, la segona part titulada "el reconeixement arqueològic del territori" descriu mètodes i tècniques que s'utilitzen en els estudis de territori, començant per les tècniques de prospecció de superfície. L'autor també repassa els mètodes de georeferenciació, els sistemes de representació de la Terra més utilitzats, la cartografia i l'elaboració de mapes, els SIG, la fotografia aèria i la prospecció geofísica per acabar amb una caracterització dels inventaris i cartes arqueològiques oferint alguns exemples a nivell europeu.

La tercera part, més teòrica, descriu les diverses corrents de pensament que han abordat el reconeixement del territori i les seves propostes, que Sanjuán considera que poden ser complementàries malgrat les fortes desavinences entre elles. Concretament descriu les propostes per a estudiar el territori de l'arqueologia processual, l'arqueologia postprocessual i de la teoria dels sistemes

mundials. Sobre la primera proposta l'autor comença descrivint els principis ontològics exposats per Binford i Clarke basats en l'antropologia neoevolucionista i la teoria de sistemes per tot seguir descriure els models de territorialitat proposats per l'arqueologia espacial, tant la clàssica Anàlisi de Captació de Recursos com altres models proposats posteriorment com les anàlisis de territorialitat teòrica i la interpretació de límits i fronteres. Tot seguit descriu les propostes de l'arqueologia postprocessual descrivint els seus principis epistemològics basats en el subjectivisme de qualsevol anàlisi científic, la interpretació fenomenològica de l'espai i l'anàlisi dels símbols presents en el territori i un exemple de l'aplicació d'aquestes teories en l'anàlisi del megalitisme europeu. L'última proposta descrita és la teoria dels sistemes mundials desenvolupada originalment per Immanuel Wallerstein per explicar la història mundial moderna, aquesta teoria sosté que les societats estableixen entre si relacions de dependència, d'aquesta manera les situades en el centre d'un sistema mundial extrauen plusvalia de les quals estan situades en la perifèria i condicionen el seu desenvolupament.

Posteriorment a Wallerstein, A.G. Frank i Barry K. Gills remunten els sistemes mundials fins a 5000 anys, altres autors com Hall i Chase-Dunn acaben de desenvolupar diverses propostes tant teòriques com metodològiques per aplicar aquesta teoria a societats prehistòriques. Sanjuán destaca que aquestes teories han permès superar definitivament els models difusionistes omplint el forat epistemològic que la crítica processual havia deixat en l'anàlisi de relacions entre societats. El capítol acaba descrivint maneres d'aplicar la teoria a l'arqueologia oferint l'exemple del model proposat per K Kristiansen per entendre l'edat del Bronze europea.

Considerant críticament el llibre, hem de qualificar-lo com una obra de síntesis molt interessant sobre els temes que tracta del territori. A més de la seva claredat expositiva i la bona compartimentació de cada aspecte

dins de l'obra, el fet d'acabar sempre amb bibliografia per aprendre més sobre la qüestió i molt sovint amb exemples d'aplicacions arqueològiques de cada tècnica o teoria descrita incrementen el seu potencial didàctic per a introduir el lector en el camp de l'anàlisi arqueològic del territori.

Filant més prim, en qüestions de teoria hem de donar la raó a l'autor en moltes consideracions que a la introducció del llibre fa sobre les relacions entre l'arqueologia i la història documental (que ell anomena "Història"). Afirmar que ambdues comparteixen el mateix objecte d'estudi (les societats passades) i que l'última permet reconstruir processos amb gran detall factual. Però l'arqueologia segons Sanjuán té un caràcter més "democràtic" ja que permet estudiar totes les societats i no només les que van desenvolupar una escriptura que hem pogut desxifrar, fins i tot en les societats "històriques" l'arqueologia permet estudiar tots els segments de la societat a partir de les seves restes materials, a diferència de la història documental que moltes vegades només es poden estudiar els documents que van generar les classes privilegiades ja que la resta de la societat no tenia accés a l'escriptura. També hem de destacar com fa l'autor el potencial nomològic de l'arqueologia ja que la seva capacitat d'estudiar processos a molt llarg termini, permet una perspectiva molt més gran amb vista a elaborar teories generals sobre el comportament social de l'ésser humà.

Tanmateix és precisament en la forma de definir la "Història" que crea un desdoblament etimològic difícil de resoldre i que pot portar a confusions, sobretot quan treballen en períodes on disposem de les dues fonts. És preferible doncs veure la Història com la ciència que engloba tots els estudis sobre les societats passades, història documental i Arqueologia són disciplines dins d'ella que es diferencien tant en l'objecte d'estudi empíric a partir del qual realitzen inferències com en el mètode que utilitzen. Però el seu *objecte de coneixement* (Bate, 1998), és a dir, aquella part de la realitat que estan investigant a partir de l'objecte empíric d'estudi, és el mateix. Per

aquesta raó hauríem de parlar d'interpretació històrica, sigui construïda mitjançant evidències arqueològiques, mitjançant proves documentals o les dues alhora.

Un altre aspecte en què no estem d'acord amb l'autor del llibre és l'excessiva divisió presentada entre metodologia i teories. Implícitament en l'estructura que presenta i explícitament al principi de la tercera part, el llibre separa nítidament un primer pas en la investigació que és la recollida de dades i un segon pas que és la seva interpretació, tot i que està bé diferenciar les dues fases, no podem deixar de constatar que és necessari posseir un mínim bagatge teòric abans de dissenyar un procés d'investigació, una hipòtesis que s'ha de resoldre mitjançant un mètode, o que el mateix tema a investigar i els aspectes concrets en què incideix per resoldre'l ja venen condicionats per el paradigma ontològic en què es mou l'autor. Tanmateix l'autor ja anuncia al principi del llibre que descarta incloure-hi la dissertació ontològica i epistemològica. Encara que no puguem estar d'acord en com està estructurada l'obra, la claredat i nivell didàctic que guanya amb la manera de compartiment els capítols compensa amb escreix el problema de la separació entre teoria i pràctica.

Malgrat tenir alguna desavinença teòrica amb el plantejament de l'autor, no podem deixar d'afirmar que el llibre és una molt bona obra de síntesi sobre l'estudi arqueològic del territori, tant per ser el primer manual que es publica en castellà sobre la temàtica com per la claredat didàctica del treball, amb uns temes ben estructurats, abundants exemples que ajuden a entendre el concepte i una àmplia bibliografia de referència per si es vol aprofundir més en el tema. Tot plegat el converteixen en una obra d'obligada lectura per a tot aquell que vulgui abordar l'estudi arqueològic del territori. ■

Bibliografia

BATE, L.F. (1998). *El proceso de investigación en Arqueología*. Barcelona. Crítica.